

RECENZJE

„Dydaktyka 1”. Zeszyty Naukowe
Uniwersytetu Rzeszowskiego
2. Seria Filologiczna

Red. Henryk Kurczab i Jolanta Pastarska. Rzeszów 2002

Zagadnienie integracji żywo interesuje dziś wielu dydaktyków uniwersyteckich oraz nauczycieli, stanowi bowiem podstawowy element realizowanego obecnie u nas systemu edukacji szkolnej. Sam zaś proces nauczania integrującego wśród wielości przypisywanych mu funkcji zapobiega, szczególnie w złożonej dziedzinie kształcenia polonistycznego, atomizacji wiedzy, służąc scalaniu, otwieraniu się i przenikaniu różnych treści nie tylko w ramach poszczególnych działów naszego przedmiotu i różnych przedmiotów, ale i w obrębie szeroko rozumianej kultury (tekstów kultury z różnych obiegu, otoczenia kulturowego uczniów etc.).

Autorem wielu fundamentalnych prac¹ poświęconych owemu nauczaniu jest znany dydaktyk z kręgu rzeszowskiego środowiska naukowego – prof. dr hab. Henryk Kurczab. Wierny tej koncepcji kształcenia, ciągle ją doskonali, wzbogacając o nowe założenia metodologiczne, wyrastające z przesłanek filozoficznych, kulturowych oraz psychologiczno-pedagogicznych.

Przekonującym dowodem wspomnianej postawy badawczej autora jest otwierająca „Dydaktykę 1” obszerna i gruntowna rozprawa *W kręgu integracji. Zarys problematyki*. Uwzględnia ona wiele zagadnień tworzących spójną konstrukcję nowocześnie rozumianej integracji. Są one omawiane w następującej kolejności: metodologiczne problemy integracji wiedzy; zagadnienia integracji w dydaktyce uniwersyteckiej; integracja przedmiotów humanistycznych; problemy integracji w edukacji szkolnej; integralno-personalne metody

¹ H. Kurczab: *Nauczanie integrujące języka polskiego w szkole ogólnokształcącej*. Rzeszów 1979; Idem: *Literaturoznawcze i językoznawcze podstawy integracji kształcenia polonistycznego*. W: „Dydaktyka Literatury”. T. 4. Red. W. Pasterniak. Zielona Góra 1981; Idem: *Scalanie treści kształcenia w przygotowaniu zawodowym nauczyciela polonisty*. Rzeszów 1993.

nauczania; integracja osobowości; nauczanie integrujące w edukacji regionalnej; integracja a reforma oświaty.

Przywołany badacz słusznie rozpoczyna rozważania od prezentacji metodologicznych problemów integracji wiedzy, wyróżniając trzy rodzaje skalania wiedzy: integrację wewnątrzteoretyczną, międzyteoretyczną i pozateoretyczną. Konkluduje, powołując się na opinie znanych badaczy P. Oppenheima i H. Putnama, iż integracja nauk dotyczy możliwych związków między teoriami i gałęziami naukowymi, zapewniającymi całościowy wymiar i spójność wiedzy naukowej.

Rozpatrując problem integracji w dydaktyce uniwersyteckiej, słusznie upomina się H. Kurczab o holistyczne podejście badawcze do zjawisk i procesów w ramach kultury humanistycznej, o ustalanie wewnętrznych sprzężeń i relacji badanych zjawisk, o badanie istotnych cech zjawisk na podstawie ich struktury integrującej, ustalanie relacji między tymi cechami i wreszcie – o rozpatrywanie zjawisk z perspektywy ich zlokalizowania w rzeczywistości kulturowej. Na omawianym szczeblu edukacji badacz ten nie bez racji dostrzega dwa etapy prac. Pierwszy obejmuje integrację w obrębie triady bloków programowych – przedmiotów humanistycznych, przedmiotów matematyczno-przyrodniczych i przedmiotów społecznych. Drugi etap koncentruje się wokół poszukiwań jednolitego modelu edukacyjnego, który zorientowany jest na ukształtowanie wiedzy o prawidłowościach ustalonych przez teorię poznania. Słusznie też zwraca uwagę na potrzebę podejścia systemowego do spraw integracji w pedagogice i dydaktyce, podając kilka propozycji rozwiązań szczegółowych.

Autor dostrzega szerokie możliwości integracji w szkolnych działaniach edukacyjnych, sprzyjających osobowemu rozwojowi ucznia w procesach poznawania, doświadczania i przeżywania scalonej rzeczywistości w wymiarze intelektualnym, motywacyjnym i działaniowym.

Erudycyjny wymiar rozprawy Kurczaba szeroko otwiera się na rozległe przestrzenie praktycznych zastosowań w edukacji szkolnej. Ten interesujący tekst wypełnia część pierwszą zeszytu, zatytułowaną *Teoria nauczania integrującego*. Do tejże teorii nawiązują w różnym stopniu autorzy wszystkich artykułów, pomieszczonych w kolejnych pięciu, różnych objętościowo, rozdziałach.

Podobnie jak w „Dydaktyce 3”, wydanej w 1996 roku, najbardziej rozbudowany okazuje się rozdział drugi *Pogranicza i korespondencje sztuk*, obejmujący sześć zróżnicowanych treściowo artykułów. Są one uporządkowane przejrzyście: od wypowiedzi o charakterze ogólnym, odwołującej się do potrzeby znakowego odczytywania tekstów kultury w kształceniu polonistycznym (D. Hejda), przez teksty obejmujące sztukę percepcji dzieł literackich i malarskich (D. Karkut), uwzględniające związki literatury z muzyką (A. Kucharska-Babula) czy też sztukę interpretacji utworów poetyckich (M. Hec),

prezentujące model analizy porównawczej bohatera zbiorowego w dziele literackim i jego adaptacji (J. Pasterska), do wypowiedzi koncentrującej się na dociekaniach wokół wzajemnych relacji między komiksem i literaturą (W. Birek).

Pośród wymienionych artykułów jedynie opracowanie Danuty Hejdy jest zorientowane dydaktycznie, pozostałe mogą okazać się przydatne odbiorcom przede wszystkim pod względem merytorycznym. Przywołana autorka proponuje interpretację wszystkich tekstów kultury w perspektywie semiologicznej, stwarzającej szansę integracyjnego ujmowania treści kształcenia humanistycznego. Słusznie wskazuje na korzyści dydaktyczne wiążące się z rozpatrywaniem w praktyce szkolnej owych tekstów.

Wydaje się, że szczególnie może zainteresować czytelników kwestia skomplikowanych związków literatury z muzyką. Agata Kucharska-Babula przybliży bowiem kilka ważnych zagadnień, takich jak: muzyczność literatury, „literackość” muzyki, tematy muzyczne w literaturze romantyzmu oraz tematy literackie w muzyce. Owe rozważania o integracji literatury i muzyki okazałyby się mniej tradycyjne, gdyby autorka wykorzystała najnowszą wiedzę z tego zakresu, przedstawioną na przykład w znakomitej pracy Andrzeja Hejmeja *Muzyczność dzieła literackiego*.

Rozdział trzeci, zatytułowany *Kształcenie językowe w szkole*, zawiera tylko dwa teksty, z których jeden uwzględnia problem kształcenia umiejętności czytania ze zrozumieniem w szkole podstawowej (U. Kopeć), a drugi dotyczy wyników badań nad słownictwem, wyrażającym uczucia i oceny etyczne, w klasach IV–VI (J. Koczela). Urszula Kopeć przedstawiła interesujący artykuł zorientowany dydaktycznie, który daleko wykracza poza tematykę zasugerowaną w tytule. Píše więc m. in. o potrzebie wyrabiania w uczniach sprawności opowiadania, streszczania czy też wykonywania tekstu, słusznie sugerując, że są to sprawności wyższego rzędu, kształtowane na fundamencie umiejętności czytania ze zrozumieniem. W samym zaś nabywaniu owych umiejętności autorka wyróżnia kilka faz, w których dostrzega zróżnicowane sposoby odbioru tekstów informacyjnych i literackich.

Z kolei Jolanta Koczela w toku działań analitycznych zawęziła problematykę odnotowaną w tytule artykułu. O ile interesująco i w miarę obszernie omówiła sprawę diagnozowania słownika dzieci i młodzieży z dziedziny uczuć, o tyle bardzo wąsko potraktowała skomplikowaną przecież kwestię ocen etycznych.

Następny rozdział, czwarty, obejmuje teksty uwzględniające zagadnienia integracji treści kształcenia literackiego, kulturalnego i językowego. W pierwszym artykule Ewa Sarecka i Władysław Kluz-Chlanda z dużym zaangażowaniem piszą o postawie moralnej Stefana Wyszyńskiego na podstawie *Zapisków więziennych* i filmu *Prymas*.

Autor drugiego tekstu, Wojciech Pelczar, kompetentnie rozwija problem integracji treści kształcenia w emigracyjnych podręcznikach do nauczania języka polskiego. Zastanawia się nad tym, w jakim stopniu zajęcia z pedagogami polonijnymi, organizowane przez UMCS, wpłynęły na wzrost integracji treści kształcenia w podręcznikach opublikowanych za Atlantykiem w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych.

Część piąta, dotycząca tradycji polonistyki szkolnej, obejmuje tylko artykuł Ewy Prościak *Jak czytano utwory literackie w gimnazjach galicyjskich?* Sądzić należy, iż tego typu publikacje są przydatne wszystkim polonistom, szczególnie pracującym we współczesnych gimnazjach, gdyż nawiązując do tradycji dydaktycznej, szukają podobnych sposobów dochodzenia do założonych celów w zakresie wyrabiania u uczniów umiejętności samodzielnego i świadomego odbioru tekstów literackich.

Przedostatni rozdział pracy *Człowiek wobec własnej egzystencji* zawiera cztery zróżnicowane treściowo artykuły, uwzględniające analizy utworów wybitnych współczesnych poetów: Wisławy Szymborskiej *Koniec i początek* (E. Mazur), Tadeusza Różewicza *O płaskorzeźbie* (A. Jakubowska-Ożóg i Z. Ożóg), Zbigniewa Herberta *Uprawa filozofii* (E. Kozłowska), oraz interpretację motywów tanatologicznych w pisarstwie Włodzimierza Odojewskiego (M. Rabizo-Birek). Są to wartościowe dla polonistów teksty krytycznoliterackie, prezentujące różne modele interpretacyjne utworów, z lakonicznymi uwagami dydaktycznymi w tle.

Książkę zamyka sporządzony przez H. Kurczabę wykaz prac magisterskich z dydaktyki literatury i języka polskiego w latach 1999–2001. Z rejestru tychże prac wynika, że w stosunkowo krótkim okresie aż pięćdziesięciu sześciu studentów na studiach stacjonarnych i zaocznych napisało pod kierunkiem naukowym prof. Henryka Kurczabę prace magisterskie z zakresu kształcenia językowego i kulturowo-literackiego. Jest to ogromny dorobek dydaktyczny zasługujący na najwyższą ocenę.

Podkreślenia godna jest troska o dobór materiałów do zeszytu i ich właściwe ustrukturuowanie. Odbiorcy znajdą w tej książce wiele kształcących i inspirujących przemyśleń, podanych w sposób przejrzysty, w pełni komunikatywny.

Lektura „Dydaktyki 1” z pewnością zaspokoi oczekiwania czytelników, którzy pragną wzbogacać swoją wiedzę z dziedziny nauczania zintegrowanego, stanowiącego fundament nowoczesnie rozumianej edukacji polonistycznej. Recenzowana praca jest więc potrzebnym i cennym zbiorem tekstów, po które powinni sięgnąć zarówno nauczyciele poloniści, jak i pracownicy naukowci uniwersyteckich katedr dydaktyki literatury i języka polskiego.

Ryszard Jedliński